

เรือนปั้นถินไต้ เสน่ห์และความหมายที่ปลายจ้อง

สืบทอด จรรย์สืบทอด

อาจารย์ ประจำคณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษารูปแบบการตกแต่งยอดจั่วปลายจ้องของเรือนปั้นถินไต้ในล้านนา และพื้นที่ข้างเคียง อันเป็นองค์ประกอบตกแต่งส่วนยอดของเรือน เป็นส่วนสำคัญหนึ่งในการสร้างเอกลักษณ์ เพราะอยู่บนยอด เป็นส่วนสูงสุด มองเห็นได้เด่นชัด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการลงพื้นที่ทำงานวิจัย การบริการวิชาการ และการเรียนการสอน มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบ ที่มาและความหมายขององค์ประกอบนี้ ตลอดจนการประยุกต์ใช้กับอาคารสมัยใหม่ มีขอบเขตการศึกษาอยู่ในพื้นที่ล้านนา 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบนของไทย ภูมิลานของเมียนมาร์ และแคว้นสิบสองปันนาของจีน โดยเฉพาะในเขตจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน ซึ่งมีการใช้องค์ประกอบนี้มากกว่าจังหวัดอื่นๆ

ผลการศึกษา พบรูปแบบปลายจ้อง จำนวน 8 รูปแบบ ได้แก่ แบบไม้ประดับใดๆ แบบไม้ปักจ้อง แบบกาแล แบบแม่แจ่ม แบบมุงกุฎ แบบสรไน แบบปิดแหล และแบบดอกเอื้อง มีที่มาและความหมายจากข้อสันนิษฐานต่างๆ ได้ 5 ประการ คือ เพื่อความเป็นสิริมงคล เพื่อความสวยงาม ทำตามคติความเชื่อ เพื่อประโยชน์ใช้สอย และทำตามประเพณีสืบทอดกันมา และพบว่า สถาปนิกในล้านนานิยมนำมาปลายจ้องมาใช้กับอาคารสมัยใหม่ เพื่อสร้างเอกลักษณ์ของพื้นที่ ทั้งบ้านพักอาศัยและอาคารประเภทอื่นๆ แต่ความนิยมเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลา จากที่นิยมใช้ปลายจ้องกาแลเมื่อ 20-30 ปีก่อน เป็นการใช้ปลายจ้องแม่แจ่มในปัจจุบัน

คำสำคัญ : เรือนปั้นถินไต้ / ยอดจั่ว / ปลายจ้อง

Tai House: The Charm and Meaning of Its Rooftop

Suebpong Chansuebsri

Lecturer, The Faculty of Art and Architecture

Rajamangala University of Technology Lanna

Abstract

This article is based on the study of the roof ornaments in Tai Houses in Lanna and the vicinity. The roof decoration is considered unique and significant as it is outstanding on the topmost part of the roof. This research is part of the academic services and teaching to examine the style and meaning of the relevant elements or components of the houses, including the modification of the modern buildings in Lanna Area 8 in the upper northern provinces of Thailand and Shan State of Myanmar as well as Sipsongpanna in China. Those in Chiang Mai and Lamphun Provinces in particular seemed to have more components than those in other provinces. The study resulted in finding as many as 8 styles or models ranging from one with a plain or no decoration style and the lintel style, galae, Mae Chaem, crown, soranai pitlaeo and orchid styles. The origin and meaning of these could be due to 5 reasons: auspiciousness, beauty, beliefs, function and traditions. Some Lanna architects like to blend the roof tip ornaments with modern architecture to maintain the local identity for residential houses and other kinds of buildings. The popularity varies in each period. The galae style popular 20-30 years ago has been recently replaced by the Mae Chaem style.

Key words: Tai houses / rooftop / roof tip

1. บทนำ

ครูอาจารย์ด้านสถาปัตยกรรมไทยหลายท่านมีความเห็นสอดคล้องกันเกี่ยวกับเอกลักษณ์สำคัญของเรือนพื้นถิ่นไทยหรือที่อื่นๆ ที่ทำให้เกิดการจำแนกแยกแยะและสร้างความเป็นตัวตน คือ รูปทรงหลังคา และองค์ประกอบตกแต่งต่างๆ บนหลังคา เนื่องจากหลังคาเรือนพื้นถิ่นส่วนใหญ่มีสัดส่วนของมวลมากกว่าหรือใหญ่กว่าส่วนอื่นๆ ของเรือน อีกทั้งยังอยู่บนส่วนยอด หรือส่วนสูงสุดของเรือน สังเกตเห็นได้ง่าย เด่นชัด มีความสำคัญต่อเอกลักษณ์เรือนพื้นถิ่นมากจนมีผู้กล่าวว่า ถ้าถอดหลังคาเรือนพื้นถิ่นออกแล้ว เป็นการยากมากที่เราจะสามารถระบุได้ว่าเป็นเรือนของกลุ่มใดหรือชาติพันธุ์ใด เรือนพื้นถิ่นหลายกลุ่มชาติพันธุ์นิยมตกแต่งส่วนหลังคา เพื่อให้ผู้คนทั่วไปที่ผ่านไปมาหรือมายังเรือนได้พบเห็น เรือนบางหลังไม่มีส่วนตกแต่งประดับประดาตัวเรือนอื่นใดนอกจากส่วนหลังคา อีกทั้งเรือนล้านนามีระเบียบประเพณีในการวางเรือนให้หน้าจั่วหันไปทางใต้หรือเหนือ และเป็นทางเข้าบ้าน ทำให้เน้นส่วนยอดจั่วปลายจ่อให้ผู้มาเยือนได้พบเห็นง่าย

บทความนี้มีความมุ่งหมายหลักอยู่ที่การรวบรวมรูปแบบของ “ปลายจ่อ” หรือ “ยอดจั่ว” คือ เครื่องประดับยอดจั่ว ของเรือนพักอาศัยในล้านนา รวมทั้งเรือนของชาติพันธุ์ต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่อง โดยมีเนื้อหาของที่มา ความหมาย คติความเชื่อที่แฝงอยู่ในรูปแบบปลายจ่อเป็นส่วนเสริมขยายความให้เห็นและเข้าใจเกี่ยวกับการประดับยอดจั่วหลังคา ซึ่งเป็นเสน่ห์ของเรือนพื้นถิ่นล้านนา

2. ชื่อเรียกองค์ประกอบ

“จ่อ” ออกเสียงในภาษาถิ่นเหนือว่า “จ้อง” หมายถึง สันหลังคา “ปลายจ่อ” หมายถึง ส่วนปลายของสันหลังคาทั้งสองข้าง หรือยอดจั่ว ทั้งนี้ในบทความนี้จะใช้คำว่า “ปลายจ่อ” เพื่อหมายถึงองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ทำหน้าที่ประดับตกแต่งบนยอดจั่วหลังคา แทนคำว่า “กาแล” ซึ่งอาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจไปถึงเฉพาะไม้คู่ไขว้แกะสลักสวยงามที่ใช้ใน “เรือนกาแล” ซึ่งเป็นรูปแบบประเพณีของเชียงใหม่เท่านั้น แม้ว่าคำว่า “กาแล” นั้น แต่ดั้งเดิมน่าจะไม่ได้หมายถึงเฉพาะยอดจั่วแบบไม้คู่ไขว้ที่เราเรียกกันเท่านั้น แต่หมายถึง “ยอดจั่วหรือแปจ่อ (อกไก) ของหลังคาบ้าน” โดยพิจารณาจากวรรณกรรมไทจีน (ไตเจิน) เรื่อง *Kale' Ok Hno* หรือ *กาแลออกหน่อ* ของอาจารย์ Anatole-Roger Peltier ที่กล่าวไว้ว่า “...โนชาและชาติละเมื่อทราบสาเหตุที่ทำให้ตนต้องกลายเป็นขอทาน ก็ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทั้งสองเคารพซึ่งกันและกัน ปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดตามคำแนะนำของพระพุทธองค์ ยังผลให้ทั้งสองกลับมาสู่ฐานะเดิมอีกครั้งหนึ่ง และด้วยความดีที่ได้ปฏิบัติ กาแล (ส่วนหนึ่งของบ้าน อยู่บนหลังคา) ของโนชาและชาติละก็ออกยอดดอกหน่อ เป็นที่อัศจรรย์ใจแก่ผู้คนทั่วเมืองพาราณสี...” และความเห็นของอาจารย์อนาโตล ที่กล่าวถึงว่า “วรรณกรรมเรื่องนี้แพร่หลายในชนชาติที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย ภูมิลานของพม่า และแคว้นสิบสองพันนาของจีน โดยมีชื่อแตกต่างกันออกไป ในหมู่บ้านแบง ภาคเหนือของพม่าใกล้ชายแดนจีน มีชื่อว่า แปดแล้งออกยอด ในหมู่บ้านใหญ่และไทมาวก็มีชื่อ แปดแล้งออกยอด เช่นเดียวกัน และในหมู่บ้านนี้มีชื่อว่า อลองกินหนอน-แปดแล้งออกยอด ซึ่งทั้งหมดนี้มีเนื้อเรื่องเกือบจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความแตกต่างอยู่ที่ภาษาของแต่ละเผ่าพันธุ์ การจัดวรรคตอน และฉันทลักษณ์

แปดแล้งออกยอด มีความหมายดังนี้ “แปด” มาจากคำว่า “แป” อันเกิดจากการเติมเสียงท้ายขณะพูด ซึ่งเป็นธรรมชาติของภาษา สำหรับ “แป” หรือแปจง หรือออกไก่ ก็คือโครงสร้างส่วนยอดของหลังคาที่ยื่นออกไป “แล้ง” มีความหมายว่า แห้งหรือแห้งแล้ง และ “ออกยอด” แปลว่าแตกหน่อ หรือใบแตกใบอ่อนๆ คำว่า “แปดแล้งออกยอด” มีความหมายว่า แปที่เคยแห้งเกิดการแตกหน่อออกใบ สรุปลแล้ว *แปดแล้งออกยอด* ก็คือ *กาแลออกหน่อ* นั่นเอง...” เมื่อมีส่วนประดับตกแต่งติดตั้งสูงขึ้นจากยอดจั่ว จึงเรียกว่า “กาแลออกหน่อ” หรือ “ออกยอด” อย่างไรก็ตาม แม้คำว่า “กาแล” จะมีที่มาและความหมายอย่างไรก็ตาม มันก็ได้ถูกใช้และเป็นที่เข้าใจเฉพาะรูปแบบเดียวคือไม้ค้ำไ้ว ที่ประดับเรือนกาแล เรือนไม้แบบประเพณีของเชียงใหม่ไปแล้ว ดังนั้น เพื่อให้เข้าใจตรงกันและมีความหมายครอบคลุมในองค์ประกอบนี้ในทุกๆแบบที่จะกล่าวถึงในบทความนี้ จึงขอใช้คำว่า “ปลายจ้อง” ซึ่งมีความหมายเป็นกลางๆ แทน

นอกจากนี้ ปลายจ้องแบบต่างๆที่ใช้รูปแบบต่างจากกาแลไม้ค้ำไ้วหลายแบบที่ไม่ได้มีชื่อเฉพาะที่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย เช่น แบบแม่แจ่ม และแบบไม้ฉลุลายนั้น จากการสอบถามนายปัน จันทิมา สล่าพื้นบ้าน ชาวอำเภอแม่แจ่ม วัย 89 ปี (พ.ศ.2554) ซึ่งมีผลงานเรือนไม้ในแม่แจ่มที่ติดปลายจ้องแบบแม่แจ่มหลายหลัง ถึงชื่อเรียกและที่มา ได้รับคำตอบว่าเรียก “กาแล” แต่คล้ายไม่ยืนยันหนักแน่น และติดตั้งเพราะทำตามประเพณีที่สืบทอดกันมา เพียงแต่ออกแบบลวดลายที่ใช้สำหรับเรือนแต่ละหลัง ไม่ซ้ำกัน สอดคล้องกับเมื่อสอบถามหนานประเสริฐ ปันสิริ ราษฎ์ชาวบ้านอำเภอแม่แจ่ม และอีกหลายท่านในแม่แจ่มเรียกองค์ประกอบนี้ว่า “กาแล” ในพื้นที่อำเภอหางดงและสันป่าตอง พบปลายจ้องแบบไม้ฉลุลาย สอบถามได้ความว่า เรียกว่า “กาแล” เช่นกัน เว้นแต่สลาสมบุญ บ้านศึก อำเภอแม่แจ่ม ที่เรียกองค์ประกอบนี้ว่า “วินโอ” ซึ่งยังไม่ชัดเจนเรื่องที่มาและภาษา (สืบพงศ์ จรรย์สิริ, 2557: 88)

3. รูปแบบหรือประเภทของปลายจ้อง

เนื่องจากปลายจ้องแบบต่างๆนี้ บางแบบไม่มีชื่อเรียกที่เป็นที่รู้จักโดยเฉพาะ บางแบบถูกเรียกว่า “กาแล” เช่นเดียวกับปลายจ้องแบบไม้ค้ำไ้ว ชื่อเรียกรูปแบบต่างๆในบทความนี้ จึงไม่ได้เป็นชื่อที่ใช้เรียกตามประเพณีหรือเป็นที่รู้จักแพร่หลาย หรือชื่อสามัญทั้งหมด แต่เป็นชื่อที่ผู้เขียนระบุขึ้นโดยอาศัยชื่อที่มีบางท่านเรียกไว้ หรือตามลักษณะที่ปรากฏเพื่อให้แยกแยะประเภทของรูปแบบปลายจ้องได้ ดังนี้

แบบที่ 1 ไม่ประดับตกแต่งใดๆ

ปลายจ้องแบบนี้ไม่ได้ตกแต่งใดๆ ในอาคารบางหลังพบมีการใช้แผ่นสังกะสีแผ่นเล็กปิดทับรอยต่อของไม้หลบข้างหลังคาที่ตีทับแนวกระเบื้องมุงหลังคาแผ่นสุดท้ายกันน้ำฝนซึมเข้าหน้าตัดไม้เพื่อยืดอายุของไม้ ซึ่งพบในเรือนแถบจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำพูน

แบบที่ 2 แบบไม้ปักจ้อง

ปลายจ้องแบบนี้ใช้ไม้กระดานหน้ากว้าง 4”-6” ไม่ยาวนัก ตีซ้อนด้านบน 1 – 3 ชั้น ให้ไม้แผ่นบนขนาดสั้นกว่า โดยติดให้เหลื่อมกันออกมาด้านนอกเล็กน้อย แล้วปิดทับด้วยแผ่นสังกะสีเหมือนแบบที่ 1 บ้างก็ปิดแผ่นสังกะสีปิด 45 องศา เห็นปลายแหลมของแผ่นสังกะสียื่นออกมา พบในหลายอำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำพูน สันนิษฐานว่าพัฒนามาจากการป้องกันไม้ทลหลังคาผุจากน้ำที่ซึมเข้าหน้าตัดไม้ก่อนยุคที่ใช้สังกะสีปิดด้านบน โดยใช้วัสดุชิ้นเล็กปิดทับอีกชั้นหนึ่งหรือหลายชั้นเพื่อให้ น้ำซึมลงยากขึ้น เมื่อมีสังกะสีใช้กันแพร่หลาย บางหลังจึงใช้แต่แผ่นสังกะสี บางหลังก็ยึดรูปแบบเดิมที่ใช้ไม้กระดานขึ้นเล็กทับหลัง แล้วทับหลังด้วยแผ่นสังกะสีอีกชั้น สำหรับชื่อ “ไม้ปักจ้อง” นี้ สลาริมปิงเมืองลำพูนเรียก สล่ออำเภอจุน จังหวัดพะเยาเรียก “ไม้ปักจั่วปักจ้อง”

ภาพที่ 1: ปลายจ้องแบบไม้ประดับ ภาพที่ 2 ปลายจ้องแบบไม้ปักจ้องเขตจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน ตกแต่ง

แบบที่ 3 กาแล หรือ แบบไม้คู่ไขว้

ปลายจ้องแบบนี้ถูกยกให้เป็นเอกลักษณ์ของเรือนพื้นถิ่นล้านนา เนื่องจากใช้กับเรือนกาแล เป็นเรือนแบบประเพณีของเชียงใหม่และล้านนา อาจารย์ไกรศรี นิมมานเหมินท์กล่าวว่า ไทยวนทางภาคเหนือเรียก “กาแล” ซึ่งหมายความว่า นกกาฬาลิองดู ส่วนชาวไทยวนในราชบุรีเรียก “แกแล” ซึ่งหมายความว่า นกพิราบฆ่าเลื่องดู ลักษณะเป็นไม้กระดานหน้ากว้างเท่ากับไม้บ้านลม ยาวประมาณ 0.70 – 1.00 ม. หนาประมาณหนึ่งนิ้ว แกะสลักอย่างงดงาม เป็นลายกนก 3 ตัว หรือลายเมฆไหล (เสนอ นิลเดช, 2540: 117) อ่อนช้อย คล้ายพืชพันธุ์ที่แตกยอดงอกขึ้นไป จากการศึกษาของนายแพทย์เฉลียว ปิยะชน จากกาแลจำนวน 30 ชุด พบว่าแบ่งตามรูปทรงได้ 3 ประเภท คือ “ทรงตรง” ทำเป็นแนวตรงต่อเนื่องกับบันลม “ทรงอ่อนโค้งคล้ายเขาควย” ส่วนโคนของกาแลทำโค้งออกเล็กน้อย และวกเข้าไปในเล็กน้อย ปลายบนกลับโค้งออกด้านนอกอีก และ “ทรงคล้ายกากบาท” สั้นกว่า 2 แบบแรก ปลายบนคล้ายเศียรพญานาค 2 เศียรหันหน้าเข้าหากัน ปลายล่างมน ฉลุโปร่ง แบบนี้จะทำเป็นชั้นมาทาบติดกับบันลม ลวดลายที่ใช้ พบ “ลายกนกสามตัว” “ลายเถาไม้” หรือ “ลายเครือเถา” และ “ลายเมฆไหล” พบทั้งที่ฉลุโปร่ง และแกะลายโดยไม่ฉลุให้ทะลุ

- 1) เรือนกาแลที่บ้านช่วงเปา อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
- 2-3) เรือนกาแลที่อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ (ที่มา: เฉลียว ปิยะชน, 2537)
- 4) เรือนชาวแอ่น นอกเมืองเชียงตุง มีปิดแหลร่วมด้วย
- 5) เรือนไต้ลื้อ นอกเมืองเชียงรุ่ง สิบสองปันนา
- 6) เรือนไต้เงิน บ้านเล็น นอกเมืองเชียงตุง เป็นกาแลแบบง่าย ๆ
- 7) เรือนพญาวงศ์ จังหวัดลำพูน ย้ายมาอยู่ในสำนักสงเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ภาพที่ 3: ปลายจ้องกาแล

แบบที่ 4 แบบแม่แจ่ม หรือ “จ้อง” (อนุวิทย์ เจริญศุภกุล, 2539:15)

ปลายจ้องแบบนี้นิยมในแถบทางตอนใต้ของจังหวัดเชียงใหม่ แหล่งใหญ่ในอดีต คืออำเภोजอมทอง ซึ่งเป็นพื้นที่ศูนย์กลางความเจริญของพื้นที่แถบนี้ ก่อนจะแพร่หลายไปสู่พื้นที่ข้างเคียง ปัจจุบันเรือนพื้นถิ่นที่ประดับปลายจ้องแบบนี้ในอำเภोजอมทองเหลืออยู่น้อยมาก เพราะความเจริญสมัยใหม่รุกเข้าสู่พื้นที่ แต่ยังหลงเหลืออยู่มากและหนาแน่นในเขตอำเภอแม่แจ่ม จึงถูกเรียกกันว่า “แบบแม่แจ่ม” หรือบางท่านเรียกว่า “กาแลแม่แจ่ม” ลักษณะเป็นไม้กระดานกว้าง 4 นิ้ว ยาวประมาณ 0.30–0.50 ม. ฉลุลายเป็นรูปร่างต่างๆ ทั้งเรขาคณิตและลายพื้นเมือง ตีตามแนวตั้งบนไม้ป้านลมหรือไม้หลบข้าง แล้วตีไม้กระดานท่อนสั้นๆ ทับหลังอีกที แล้วมีแผ่นสังกะสีแผ่นเล็กๆ ปิดรอยต่ออีกที อาจเป็นพัฒนาการต่อจากปลายจ้องแบบกาแลที่ไม่ต้องการให้เหมือนกาแลซึ่งใช้กับเรือนเจ้านาย จึงดัดแปลงให้ง่ายลง รูปแบบเปลี่ยนแปลงให้สมฐานะ หรืออาจเพราะองศาหลังคาเรือนเหล่านี้ป้าน แบนราบลงจากเรือนกาแลมาก จากเรือนกาแลที่มีความสูงชันมากกว่า สัดส่วนระยะตั้งต่อช่อคือ 1: 1.6 ถึง 1: 2 (เฉลียว ปิยะชน, 2532: 110) กลายเป็นการเอาชื่อมาหักสามหรือหักสี่ ใช้ส่วนเดียว หรือ 1: 3 ถึง 1: 4 (สัมภาษณ์ สล่าปิ่น จันทิมา, 2554) ใช้กาแลแบบดั้งเดิมไม่ได้แล้ว ไม่สวยงาม จึงต้องดัดแปลงไป

แบบที่ 5 มงกุฏ หรือไม้ฉลุลาย

ปลายจ้องแบบนี้ คล้ายกับแบบแม่แจ่ม คือ เป็นไม้กระดานกว้างประมาณ 4 นิ้ว ยาวประมาณ 0.30 – 0.50 ม. ฉลุลายเป็นรูปร่างหรือลวดลายต่างๆ ติดตามแนวตั้งบนไม้ป้านลมหรือไม้หลบข้าง เพียงแต่ไม่มีไม้กระดานปิดทับด้านบนเหมือนแบบแม่แจ่ม และลวดลายที่ใช้ พบเฉพาะลวดลายแบบ ประเพณี ไม่พบแบบเรขาคณิตเหมือนแบบแม่แจ่ม บางอันมองดูคล้ายมงกุฏ และด้วยตำแหน่งที่อยู่ สูงสุดเหนือหลังคา บางท่านจึงเรียกว่า “แบบมงกุฏ” พบในหลายพื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่ เช่น ที่ อำเภอหางดง สันป่าตอง จอมทอง ฮอด และที่อื่นๆ รวมทั้งที่อำเภอแม่แจ่ม

ภาพที่ 4: ปลายจ้องแม่แจ่ม เรือนไม้ที่บ้านพร้าวหนุ่ม บ้านนา เรือน บ้านอาราม บ้านนางแล และบ้านใหม่ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 5: ปลายจ้องมงกุฏ หรือไม้ฉลุลาย ในเขตอำเภอฮอด หางดงและสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 6: ปลายจ้องมงกุฏ หรือไม้ฉลุลาย ในอำเภอแม่แจ่ม

ภาพที่ 7: ปลายจ้องแบบสรไน

แบบที่ 6 สรไน (สะ-ระ-ไน)

ปลายจ่องแบบนี้เป็นไม้สักขนาด 4x4 นิ้ว ยาวประมาณ 0.60 – 0.90 ม. ขึ้นอยู่กับขนาดของเรือนและองค์ประกอบเรือนที่เกี่ยวข้อง นำมากลึงเป็นรูปร่าง คล้ายองค์ประกอบของเรือนขนมปังขิงหรือเรือนไทยมุสลิมภาคใต้ บางท่านเรียก “สรไนคั่วฟ้า” หรือ “จระไน” ซึ่งสันนิษฐานว่ามาจากคำว่า “เจียรไน” เพราะมีรูปเหลี่ยมมุมคล้ายการเจียรไนอัญมณี หรือ คำว่า “สุระหนิ” ในภาษาขวามหมายถึงปี่สรไนหรือปี่ไฉน ซึ่งพบคำดังกล่าวในจารึกวัดพระยืน สำหรับการตกแต่งนั้น พบมีทั้ง ใช้ไม้สรไนติดเดี่ยวๆ กับที่ใช้ไม้สรไนกับลวดลายไม้ฉลุประกอบสองข้าง นอกจากจะติดที่ปลายจ่องแล้ว บางหลังยังติดตั้งที่มุมชายคาทั้ง 4 ด้วย พบมากในเขตจังหวัดลำพูน โดยเฉพาะในเขตอำเภอเมืองลำพูน ป่าซาง และเวียงหนองล่อง และในตัวเมืองแพร่ จากการสำรวจพบว่า นอกจากสรไนไม้แล้ว ยังพบสรไนพร้อมลายฉลุที่เป็นปูนจำนวนมาก แสดงถึงค่านิยมที่มีมากจนมีการผลิตเป็นชิ้นส่วนสำเร็จรูปจำหน่าย

แบบที่ 7 ไม้ปิดแหลว

ปลายจ่องแบบนี้เป็นไม้กระดาน ขนาดกว้าง 4–5 นิ้ว ยาวประมาณ 0.30–0.50 ม. ติดห้อยลงมาจากยอดจั่ว ต่างจากแบบอื่นๆ ที่ติดด้านบนขึ้นฟ้า แกะสลักเป็นรูปร่างต่างๆ พบที่เมืองยอง ภูวนานของเมียนมาร์ และชุมชนชาวไตลื้อ แคว้นสิบสองปันนาของจีน บางหลังใช้ควบคู่กับไม้ “ปิดเหมย” ข้างพื้นเมืองเล่าว่า เพราะเรือนแบบนี้มักทำช่องระบายอากาศที่หน้าจั่ว แล้วนกแหลวชอบบินเข้าช่องนี้ จึงทำไม้ปิดไว้ ตกแต่งให้สวยงามเพราะอยู่ในตำแหน่งเด่นที่ผู้คนพบเห็น ส่วน “ปิดเหมย” เป็นไม้กระดาน 2 ชั้นประกบกันปิดมุมที่เชิงชายหลังคาบรรจบกัน ในลักษณะห้อยลงเช่นกัน ประโยชน์คือเพื่อกัน “เหมย” หรือน้ำค้าง ที่รวมตัวไหลลงจากหลังคาซึมเข้าหน้าตัดของเชิงชาย ยึดอายุไม้ ตกแต่งหรือแกะให้เป็นลวดลายเพื่อความสวยงาม องค์ประกอบนี้มีใช้กับวิหารวัดเช่นกัน ลักษณะเดียวกัน แต่เรียกว่า “ช่อตุง” ซึ่งพบทั้งที่เมืองยอง ภูวนานของเมียนมาร์ และสิบสองปันนาของจีน (ชื่อเรียกปิดแหลว ปิดเหมย และช่อตุง นี้ เป็นชื่อที่สละเมืองยองใช้เรียก)

แบบที่ 8 ดอกเอื้อง

ปลายจ่องแบบนี้ใช้ “ดอกเอื้อง” ซึ่งหมายถึงกล้วยไม้ชนิดหนึ่งปลูกไว้ที่ปลายจ่องทั้ง 2 ข้าง และตรงกลางจ่อง พบหลายหลังที่ชุมชนไตหลอย (ไตดอย) บ้านปางลื้อใต้ นอกเมืองเชียงตุง และชุมชนริมทางก่อนถึงเมืองมั่ว เมืองลา ภูวนาน ไกล่ชายแดนจีน เช่น บ้านห้า ต้นดอกเอื้องต้องการน้ำน้อยในการดำรงชีวิต แคว้นค้ำตอนเช้าก็เพียงพอ จึงสามารถอยู่บนหลังคาหรือปลายจ่องได้ แต่ถ้าต้นตายก็จะปลูกใหม่ทดแทน สอบถามได้ความว่า ทำสืบทอดกันมานาน และเห็นว่าสวยงามดี พิจารณาได้ว่าเมื่อแรกเริ่มเดิมที อาจต้องการความเป็นสิริมงคล ความเจริญรุ่งเรือง โดยทำให้ใกล้เคียงหรือสอดคล้องกับเรือนในวรรณกรรมเรื่อง “กาแลออกหน่อ” มากที่สุด ตรงไปตรงมาที่สุด และทำสืบทอดต่อมานาน กลายเป็นประเพณีไปโดยไม่ทราบเหตุผล เห็นว่าสวยดีจึงทำตาม

นอกจากการประดับปลายจ้อง ยังมีการตกแต่งส่วนปลายอกไก่ (แปจ้อง) เป็นไม้กระดานชิ้นเล็ก กว้างประมาณ 4-6 นิ้ว ตีปิดหัวของอกไก่ ซึ่งอยู่ใต้ปลายไม้ปั้นลม ตัดเป็นรูปร่างต่างๆหรือเป็นแผ่นไม้เรียบๆ หลายแห่งใช้ควบคู่กัน หรือบางแห่งก็ตกแต่งปลายแปจ้องอย่างเดียว ไม่มีส่วนตกแต่งปลายจ้อง ประโยชน์ใช้สอยขององค์ประกอบนี้ นอกจากจะเพื่อความสวยงามแล้ว อาจมีจุดประสงค์ด้านประโยชน์ใช้สอยเช่นเดียวกับ “ปกหน้าแวง” แผ่นไม้ชิ้นเล็กรูปสามเหลี่ยมหรือสี่เหลี่ยม ตีปิดหน้าแวง (คาน) ด้านนอกเสมอฝาเรือน ป้องกันฝนสาดหน้าแวง ไม่ให้แวงผุ ตัวมันเองผุไม่เป็นไร เปลี่ยนง่าย เพราะเป็นไม้ชิ้นเล็ก

ภาพที่ 8: ปิดแหลวเรือนไต้ลื้อ สิบสองปันนา จีน

ภาพที่ 9: ปิดแหลวเรือนไต้ยอง เมืองยอง รัฐฉาน เมียนมาร์

ภาพที่ 10: ปลายจั่วดงดอกเห็ด ชุมชนรอบๆเมืองเชียงตุง และชุมชนข้างทางก่อนถึงเมืองม้า รัฐฉาน เมียนมาร์

ภาพที่ 11: การประดับปลายแปจั่ว ที่อำเภอสิ จังหวัดลำพูน อำเภอสันป่าตอง และอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 12: ปกหน้าแว ที่อำเภอแม่แจ่ม และอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

4. ที่มาและความหมาย

การประดับตกแต่งปลายจ้อยเป็นที่นิยมกันในเรือนพักอาศัยไม้จริงของกลุ่มชาติพันธุ์ไท มีรูปแบบต่างๆกันไปตามพื้นที่ตามยุคสมัย เหตุหรือที่มาของการตกแต่งหรือติดตั้งองค์ประกอบนี้ จากการศึกษาเอกสารตำรา การสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน สล่าพื้นเมือง ตลอดจนการสังเกตเก็บข้อมูลภาคสนามจากการลงพื้นที่สำรวจเรือนพื้นถิ่นในงานวิจัยและทัศนศึกษา สามารถรวบรวมที่มาและวัตถุประสงค์ที่มีการติดตั้งองค์ประกอบส่วนนี้ได้ดังนี้

1. เพื่อความเป็นสิริมงคล ความเจริญรุ่งเรือง สันนิษฐานจากวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงของ ไทจีน และกลุ่มอื่นๆแถบนี้ที่มีเนื้อเรื่องตรงกัน เรื่อง “กาแลออกหน่อ” กล่าวถึงสองสามีภรรยา โนชาและชาติละ แห่งเมืองพารณสี มีฐานะชั้นเศรษฐีจากการรับมรดกจากพ่อแม่ของทั้งสองฝ่าย แต่ไม่สามารถรักษามรดกของพ่อแม่ไว้ได้ ยากจนลงจนกลายเป็นขอทาน ต่อมาเมื่อได้รับคำแนะนำจาก พระพุทธรองค์ได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม กระทำความดี ปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด เคารพซึ่งกันและกัน จนทำให้มีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต ฐานะกลับฟื้นคืนขึ้นจนมีฐานะเศรษฐีได้อีกครั้ง ด้วยความดีที่ได้ปฏิบัติ กาแล (ส่วนหนึ่งของบ้าน อยู่บนหลังคา) ของบ้านก็ออกยอดออกหน่อ เป็นที่อัศจรรย์ใจแก่ผู้คนทั่วเมือง กาแลออกหน่อจึงเป็นเครื่องแสดงความเจริญรุ่งเรืองตามความเชื่อ เกิดความนิยมติดตั้งปลายจ้อยสืบทอดกันมา นับว่าให้ความเจริญรุ่งเรืองเหมือนโนชาและชาติละ

2. เพื่อความสวยงาม เป็นส่วนหนึ่งของการประดับประดาตกแต่ง เพื่อส่งเสริมหรือเชิดชูความสง่างามของบ้าน ดังเช่นที่ อึ้งย้งค์ บุญสุทธิ สล่าพื้นบ้าน อำเภอบ้านไย่ง จังหวัดลำพูน อายุ 93 ปี ผู้ที่ปลูกเรือนสรโนมาแล้วหลายหลังตั้งแต่ยังหนุ่ม ตอบคำถามที่ว่า ทำไมเรือนจึงติดสรโนไว้ที่ปลายจ้อยว่า ก็เพื่อตกแต่งให้สวยงามเลียนแบบโบสถ์วิหารในวัด วิหารวัดมีช่อฟ้า แต่เรือนไม่ทำให้เหมือนวัด จึงใช้แบบนี้ที่ไม่เหมือนกัน หรือการสอบถามชุมชนนอกเมืองเชียงตุงเรื่องนี้ ก็ได้รับคำตอบทำนองเดียวกันว่า ประดับเพื่อความสวยงาม

หรือพิจารณาได้ว่าเป็นการออกแบบสร้างสรรค์ของช่างที่พัฒนาต่อจากปลายไม้ไผ่ที่ปล่อยยาวเลยออกไปเพื่อให้มัดยึดง่าย เมื่อเปลี่ยนเป็นไม้จริงก็ยึดรูปแบบนั้นสืบมา พัฒนาจนกลายเป็นลายจำหลักสวยงาม คำว่า “กะเหล้ง” ที่แปลว่าไขว้ขัดกัน ก็เพี้ยนเสียงเป็น “กาแล” จนปัจจุบัน

3. ทำตามคติความเชื่อ บางท่านได้สันนิษฐานที่มาของกาแลว่าทำตามเรือนลัวะ เพราะชาวล้านนาได้รับวัฒนธรรมเจ้าของพื้นที่เดิม คือ ลัวะ มาปรับใช้เป็นลัทธิบูชาควาย (ทรงศักดิ์ ปรารค์ วัฒนากุล, 2529: 31-32) ที่จะเอาเขาควายขึ้นประดับปลายจ้อย เมื่อชาวล้านนาปรับมาก็มาปรับหรือดัดแปลงไปให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตตน หรือที่อาจารย์บุญมี ไชยยันต์ได้สันนิษฐานที่มาและความหมายของสรโนไว้ว่าเป็นรูป “น้ำตื้น” หรือคนโทน้ำ มีความหมายว่าเจ้าของเรือนจะอยู่สุขสบายเหมือนมีน้ำอยู่ตลอดเวลา แม้ดับขันธไปแล้ว ก็จะไปสู่สวรรค์ชั้นฟ้า

4. เพื่อประโยชน์ใช้สอย บางท่านได้สันนิษฐานที่มาของกาแลว่า เป็นการป้องกันกาและแร้งมาเกาะหลังคา ซึ่งถือว่าเป็นเสนียดอัปมงคล ด้วยการทำกาแลไว้ กาแลเห็นก็ไม่กล้ามาเกาะ (เสนอนิลเดช, 2540: 111) กรณีการป้องกันนกอัปมงคลมาเกาะสันหลังคานี้ มีตัวอย่างการถือนี้อย่างจริงจังที่พระราชวังมณฑลพะเยา ที่มีป้อมขนาดหนึ่งคนนั่ง อยู่บนสันหลังคา ใ้หมหาดเล็กขึ้นไปนั่งประจำคอยระวังไม่ให้นกอัปมงคลมาเกาะ จะเกิดเหตุร้ายขึ้น หรือกรณีแบบไม้ปักจ้อยที่ทำเพราะต้องการกันน้ำซึมเข้าหน้าต่างไม้หลังคาทำให้ผุ

5. **ทำตามประเพณีสืบทอดกันมา** สล้าป็น จันทิมา ซึ่งมีผลงานเรือนไม้ในแม่แจ่มที่ติดปลาย
จ้องแบบแม่แจ่มหลายหลัง ไม่ตอบว่าประดับปลายจ้องเพราะเหตุใด แต่บอกว่าทำตามประเพณีที่ทำ
สืบทอดกันมา หรือเจ้าของเรือนไม้งามๆหลายหลังที่ตอบว่าพอให้ช่างประดับปลายจ้องเพราะเค้าทำสื
กันมาแบบนี้ (สัมภาษณ์ สล้าป็น จันทิมา, 2554) สอดคล้องกับสล้าบุรณ์ บ้านแม่ศึก ที่กล่าวถึงปลาย
จ้องแบบแม่แจ่มว่า เป็นรูปแบบประเพณีที่ทำสืบทอดกันมา (สัมภาษณ์ สล้าบุรณ์, 2556)

ส่วนเหตุผลที่ว่าปลายจ้องกาแลนั้น เป็นเครื่องหมายกากบาทที่ม่าน (พม่า) บังคับให้เรือน
เจ้านายเชียงใหม่ติดไว้เพื่อแสดงความเป็นเชลยในสมัยที่ม่านปกครองล้านนา (เสนอ นิลเดช, 2540:
110) คนรุ่นหลังไม่ทราบเหตุที่มา เห็นเป็นประเพณี จึงทำสืบทอดกันมาจนรุ่นหลังๆ แม้ม่านได้ออก
ไปนานแล้ว นั้น ก็เป็นอีกข้อสันนิษฐานหนึ่งที่มีผู้กล่าวไว้ แต่ปัจจุบันไม่ค่อยมีใครเชื่อกันแล้ว

5. ปลายจ้องกับงานออกแบบสมัยใหม่

การประดับปลายจ้องแบบต่างๆนั้น แม้จะมีที่มาหรือจุดประสงค์ของการประดับต่างกัน
หลายเหตุ หลายความเชื่อ แต่มันได้กลายเป็นประเพณีที่ทำสืบทอดกันมาโดยบางครั้งก็ไม่จำเป็นต้อง
กลับไปคิดถึงที่มาและความหมายของมันอีก สอบถามเจ้าของเรือน หรือผู้ออกแบบ หรือช่าง หลาย
ครั้งที่ได้คำตอบว่า เพราะเห็นว่าสวยดี มีบางครั้งบางคนที่สนใจรายละเอียดมากขึ้นก็ตอบว่า เพราะ
สวยดีและเป็นเอกลักษณ์ของล้านนา จึงพอจะกล่าวได้ว่าผู้ที่ต้องการประดับปลายจ้องส่วนใหญ่ใน
ปัจจุบัน นิยมชมชอบในความงาม ความมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยไม่ได้ต้องการมีไว้เพราะถือตาม
ประเพณี หรือความเชื่อ ความเป็นสิริมงคลตามคติโบราณแต่อย่างใด สถาปนิกหลายท่านในจังหวัด
เชียงใหม่และช่างเคียงจำนวนไม่น้อย ที่นำเอาปลายจ้องตามเอกลักษณ์ล้านนาไปใช้กับงานออกแบบ
ใหม่ๆ ด้วยเหตุผลด้านความสวยงามและเห็นว่าเป็นเอกลักษณ์ของล้านนา ในอดีต 20-30 ปีที่ผ่านมา
ปลายจ้องกาแลเป็นที่นิยมมาก ทั้งอาคารบ้านพักอาศัยและอาคารอื่นๆ เช่น โรงแรม ตลาด ดึงแถว
ที่ทำการราชการ แม้แต่ศาลากลางจังหวัด จนถึงปัจจุบัน ความนิยมปลายจ้องกาแลหมดไป หางาน
ใหม่ๆที่ประดับปลายจ้องกาแลได้ยาก หลายปีมานี้ ปลายจ้องแม่แจ่มได้รับความนิยมแทนที่ปลายจ้อง
กาแล ทั้งบ้านพักอาศัยและอาคารอื่นๆ ทั้งที่เป็นความต้องการของเจ้าของอาคารเอง หรือเป็นการนำ
เสนอของสถาปนิกผู้ออกแบบ เราจะพบเห็นได้ทั่วไปในตัวเมืองเชียงใหม่ และจังหวัดต่างๆในภาคเหนือ
โดยสถาปนิกหลายๆท่าน ออกแบบดัดแปลง หรือเพิ่มเติมรายละเอียด ทำให้เกิดเอกลักษณ์ใหม่ของ
อาคารล้านนาร่วมสมัยในปัจจุบัน

อาจารย์อดุลย์ เھرญญะ สถาปนิกล้านนา ผู้ที่นิยมใช้ปลายจ้องแม่แจ่ม ทั้งบ้านพักอาศัย
อาคารร้านค้า โรงแรม ศาลา ฯลฯ ได้ให้ทัศนะเรื่องการประดับอาคารด้วยปลายจ้องไว้ว่า เกิดจาก
ความต้องการตกแต่งหลังคาอาคารให้สวยงามด้วยเอกลักษณ์ของพื้นที่ แต่อาจารย์เห็นว่าปลายจ้อง
กาแลและปลายจ้องสรไม่มีผู้ใช้กันมาก จึงคิดหารูปแบบปลายจ้องอื่นๆ จึงได้ทดลองใช้ปลายจ้อง
แม่แจ่ม พัฒนารูปแบบต่อเนื่องมา เช่น ซ้อนชั้น 2-3 ชั้น ออกแบบลวดลายฉลุ หรือการใช้ร่วมกับแบบ
ไม้ปักจ้อง เป็นต้น โดยใช้องค์ประกอบนี้เพื่อการตกแต่งอาคารให้สวยงามตามเอกลักษณ์เท่านั้น ไม่มี
จุดประสงค์ด้านความเชื่อ หรือประโยชน์ใช้สอยใด

ภาพที่ 13: ปลายจ่องกาแลกับอาคารสมัยใหม่ในอดีต

ภาพที่ 14: ปลายจ่องแม่แจ่มกับอาคารสมัยใหม่ในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- เฉลียว ปิยะชน. (2537). **เรือนกาแล**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ทรงศักดิ์ ปรารงค์วัฒนากุล. (2529). “ศิลปะล้านนา”. ใน **จดหมายเหตุล้านนาการศึกษา**. โครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมล้านนา. ปีที่ 1 ฉบับที่ 1. ม.ค.-เม.ย. 2529.
- ลมูล จันทน์หอม. (2547). **ประเพณีความเชื่อการปลูกเรือนในล้านนาและเรือนกาแล**. เชียงใหม่: มิ่งขวัญ,
- สิบพงศ์ จรรย์สศิริ. (2557). “เรือนไม้แม่แจ่ม ลมหายใจของเขื่อนบะแกล้านนา”. ใน **วารสารหน้าจั่ว ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม**. ฉบับที่ 28 ประจำปีการศึกษา 2557. หน้า 75-99.
- เสนอ นิลเดช. (2540). “เรือนไทยโบราณทางภาคเหนือ”. ใน **วารสารหน้าจั่ว**. ฉบับที่ 14 ปีการศึกษา 2540. หน้า 109-114.
- อนุวิทย์ เจริญศุภกุล และวิวัฒน์ เตมียพันธ์. (2539). **เรือนล้านนาและประเพณีการปลูกเรือน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามฯ.
- Anatole-Roger Peltier. (2542). **กาแลออกหน่อ**. เชียงใหม่: มิ่งเมือง.